

Inleiding

Toen de Vrije Universiteit op 20 oktober 1880 haar deuren opende, telde zij vijf hoogleraren en drie studenten. De directeuren van de 'Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag' hadden de theoloog en politicus A. Kuyper en de predikanten F. L. Rutgers en Ph. J. Hoedemaker als hoogleraar benoemd met het oog op de te institueren Faculteit der Godgeleerdheid.¹ De Duitse predikant F. W. J. Dilloo was benoemd aan de toekomstige literaire faculteit voor het noodzakelijk onderwijs in de Semitische letteren en voor de uitleg van het Oude Testament, de jurist D. P. D. Fabius bezette de ene leerstoel aan de te vormen Faculteit der Rechtsgeleerdheid.² De overheersende positie van de godgeleerdheid in het geheel van de universiteit blijkt ook uit het feit dat de eerste studenten allen ingeschreven waren aan de theologische faculteit.³ 11

Hoe vreemd wellicht op het eerste gezicht dit overwicht der godgeleerden mag lijken, bij nader inzien kan dat geen verwondering wekken. Want de belangrijkste reden om te komen tot de stichting van de Vrije Universiteit was de situatie in kerkelijk en theologisch Nederland. Deze werd namelijk vanaf 1840 in toenemende mate gekenmerkt door een liberale theologie.⁴ Daartoe werd door orthodoxe gelovigen allereerst de zogenaamde Groninger theologie gerekend, die haar theologische bloeitijd kende tussen 1830 en 1860 en die tussen 1860 en 1890 in sterke mate het kerkelijk leven bepaalde.⁵ Veel van wat de orthodoxie dierbaar was, werd door de aanhangers van deze theologie geloofchend. Daarnaast kwam vanaf 1850 de zogenaamde moderne theologie op, wier afstand tot de orthodoxie nog veel groter was dan die van de Groningers.⁶ Het waren revolutionaire jaren, die in de gemeenten voor grote beroering zorgden. 'Het adres van de zeven Haagse Heren' bijvoorbeeld, waarin orthodoxe broeders bezwaar maakten tegen de Groninger theologie, bracht in 1842 vele pennen in beweging. Een tiental jaren later liepen velen te hoop toen de moderne J. C. Zaalberg te Den Haag werd beroepen en de Groninger L. S. P.